

Volt egy jó borsakéntek otthon. Reformis-
tus volt és első elemibe járt a kisfiú.
Kifüggésre elött azt mondta, a
felendő az a gyevesek, hogy ha hirtelen
felélek a borsom: De felé, csak kigyú! Ker-
dődile a borsom, Pistót valóban és meg-
van is hirtelen borsom, hogy a
mors: De felé, csak kigyú! hirt a fel-
kerék a hirtelen, az a bors, morsom, az
egye borsom, és a gyevesek éppen az a borsom
galja: De felé, csak kigyú!

A SÖMMERDAI EMLÉKKÖNYV

Közreadja: Horváth Krisztina

Az előzmények

Polgármesteri Hivatal
Művelődési Osztály
Nagykanizsa
Fax: 93/310-275

Péter Ferenc úrnak
Magyarország tiszteletbeli konzuljának
Nahariya (ISRAEL)
Fax: 972-4-9929029

Kedves Jóna és Feri!

Mindenekelőtt köszönöm a karácsonyi és újévi jókívánságokat! Kívánok én is Nektek az új évre elsősorban jó erőt és egészséget, eredményekben és sikerekben, gazdag boldog, békés új esztendőt!

Kedves Feri!

Volna egy tiszteletteljes kérésem! Kinttartózkodásunk alkalmával a küldöttségnek átadtad Munkácsi Noémi Nénihez írott leveleket. Szíves hozzájárulásodat kérem, hogy azokat a nagykanizsai zsidóság története kutatásához felhasználhassam, alkalomadtán publikálhassam! Amennyiben ehhez hozzájárulsz - amit remélek - légy olyan szíves, írdj nekem egy pár sort erről, körülbelül a következő tartalommal: „Hozzájárulok ahhoz, hogy Horváth Krisztina, a nagykanizsai zsidóság történetének kutatója használhatja illetve alkalomadtán publikálhatja Munkácsi Noémi Nénihez írt gyermekleveleket”

Nagykanizsa, 1997. január 6.

Köszönettel
és nagyon sok szeretettel:
Horváth Krisztina

Péter Ferenc.Israel.
Nahariya, Tel-Fax.
4 99 29029

T.Horváth Krisztina.
Polgármesteri Hivatal, Művelődési osztály.
Nagykanizsa.

Kedves Krisztina.*

Köszönjük jókívánságaidat.

Nem tudtam egyedül határozni a Munkácsi Noémi (zl.)¹ nénihez írt fotó levelek esetleges publikálásához. Megkérdeztem Mendel Hari feleségét aki megadta Dr: Radó Miklós telefonját Tel-Avivban Aki Dr. Pfeifer Szonjának (zl.)² volt az ügyvédje. Tel: 3.6965557. Ő sem látja rossznéven ha ezek a publikációk napvilágot látnak. Sajnos nem sokan maradtak meg, és ezek a nevek tovább fognak élni könyvedben (Nevük legyen áldott) Tehát én is úgy gondolom, hogy egy nagy (micvát) = Szent jótéteményt cselekszel Kutatásoddal, és könyveddel. Kívánom, hogy munkád legyen áldott, és sok sikert kívánok Könyvedhez!

Remélem még találkozunk, kedves ismerőseidnek és főleg a Polgármester Úrnak kérném átadni Jókívánságaimat. Nagyon sok szeretettel és Tisztelettel.

¹ Mendel Hari felesége Kreiner Hédi, az emlékkönyv egyik bejegyzője, a sömmerdai munkatábor egyik túlélője. Édesapja dr. Kreiner Zsigmond, a nagykanizsai Városi Kórház belosztályának osztályvezető-főorvosa volt.

² dr. Pleifer Sonja Munkácsi Noémi és dr. Winkler Ernő lánya volt.

³ Péter Ferenc nagykanizsai születésű. (H.K.)

* Az eredeti szóhasználattal és orlográfiával (A szerk.)

A levelek **

1

Emlékezni! Akarunk-e majdan emlékezni ezekre a szomorú, borús, sokszor reménytelen napjaira életünknek? - Igen! - de természetsszerűleg csak arra, ami itt is elviselhetővé teszi életünket, ez pedig elsősorban a barátság! - Gondoljon rám is barátsággal.

1945. II. 3.

Kótai Zsuzsa

2

Volt egy jó barátunk otthon. Református volt és első elemibe járt a kislánya. Hittanvizsga előtt azt mondta a tisztelendő úr a gyerekeknek, hogy ha kérdezik, felelje bátran: Ne félj, csak higgy! Kezdődik a vizsga, Pistát szólítják, s még nem is kérdezik, harsogva mondja máris: „Ne félj, csak higgy! Aztán felteszik a kérdést, az elsőt, mosolyog az egész terem, s a gyerek csak egyre hajtogatja: Ne félj, csak higgy!

Hz jutott eszembe ma reggel, amikor a mosdóban beszélgettünk, s ezt jut eszembe most, vasárnap délután, míg körülöttem kétszáz ember forog s csepeg könyvecskédre felülről a mennyezet - és kérlek szépen, szeretettel: ha kérdünk Tőled valamit s messze a jövőbe száll lelkünk, feleld Te is nekünk:

Ne félj, csak higgy!

Szeretettel ölellek!

Sömmerda, 1945. II. 4.

Lola

3

Nagyon szeretném már odahaza lapozgatni ezt az emlékkönyvet férjeinkkel és gyerekeinkkel együtt és ezt nézegetve felújítani és elmesélni az itteni emlékeinket. - Mert hisszük és bízunk Noémi, kibírjuk mi ezt is!, - de bárhova vessen minket az élet visszafizetjük a szolgálta nyomort. Szeretettel gondoldj mindig Gyulai Iljire.

4

Rügszemekkel néz rám

A tavasz a fákról,

A szívem kioson

mellkasom odvából,

Feldobog fejembe

S szemem ablakából

Tavaszejtegető februárba bámul.

Látod itt is meglátjuk és megérezzük a tavaszt. Ez vigasztaló és szép. Talán jön még több szép dolog is. Reméljük. Szeretném, ha boldog napjaidban is eszedhe jutnék. Weiszberger Bözsi

5

Vannak az életben néha olyan szomorú percek, amikor az embernek megrendül a hite a Vis Maior gondviselésben. Csak a régi klasszikus írók műveiben találtam meg mindig a feloldó választ. A Te verseid Noémi annyira plasztikusan ábrázolják a mi tragikus rabszolga életünket, hogy meghatározhatatlan hosszú ideig élénk emlékezetébe vésed az utókornak, hogy okuljanak és erőt gyűjthessenek belőle a saját sorsuk nehéz kérdései elviseléséhez, ami minden időben elkerülhetetlen, ez már az élet sajátsága.

Remélem és hiszen — Noémi, mert vannak az életben véletlenek, hogy a Sors valamiképpen az életben kint is összehoz bennünket és bőven lesz alkalmunk a tervbe vett kis budai cukrászdában találkozni.

Sok rendkívüli tisztelettel és szeretettel gondolok mindig Reád Krausz Ágnes

6

E kis emlékkönyv fölé hajolva elkalandoznak gondolataim. Eltűnik a Block, a nyomorúság és rabságos életünk. Megjelenik előttem egy régi hittanóra képe: Együtt vagyunk mind, mind mi gyerekek, kiket a nationalszocializmus már évek óta elnyom és megsebez. Noémi néni átszellemült sápadt arca gyengéden hajol az imakönyv fölé és fordítja Isten szent szavait. Szeretettel bírálja füzetemet, melyben lelkem gyűlölettel tör ki az igazságtalanság ellen. A sors szétrombolta az emberek verejtékes munkáját és mi hősként szenvedünk.

... tanár és tanítvány szenvednek egymás mellett. Az egyik idős, a másik fiatal, mindegy, szenvedni muszáj és muszáj!! Nem szabad zúgolódn, mert minden isten akarata. Ha majd egyszer a meghitt családi körben előkerül e kis emlékkönyv gondoljon szeretettel mindig hálás tanítványára.

Kürschner Dita

7

Bár nem láger-társa, csak betegtársa voltam, megtisztelő kérésének örömmel teszek eleget és én is írok egy kis emlékvesset:

Kívánok én Neked
Mindig jobb világot,
Szépre-jóra válljon

** Az eredeti helyesírással

Minden titkos álmod.
Rózsa virágozzon
Merre jársz az úton
És lépteid nyomán
Harmatgyöngye hulljon.
Csak napsugár érjen,
Sohase rideg tél
És engem Noémi
El sohse felejtse.
Zsidókórház, 1945. VIII. 5.
Karp Melitta

8

Drága Noémi, egy nedves, téli hétfő délelőtt, amikor egy heti éjjeli munka keserve áll előttünk, elgondolkozom kis emlékkönyve felett, és a nagy szürkeségben egy derűs képre emlékezem: a kellemes, meleg, barátságos diákszobára, ahol egyik asztalnál Szonja, a másikinál Gabi dolgoznak. Valahogy az egész légkör más, mint máshol, a Maga ragyogó kultúrája és meleg szíve ragyog be mindent. Főtisztelendő úr is mosolyogva jön felém, mindenki kedves, vidám, - csak a zongora lehangolt. De nem bánám, ha az F-dúr akkord leütése után, legnagyobb ijedelemre - C dúr akkord szólal is meg, csak még egyszer együtt lássam a családot hiánytalanul, derűsen a jó meleg kis diákszobában. Ezt kívánja tiszta szívből Sömmerdában 1945. II. 5-én Pauk Annie.

9

Noémi néni!

Nemcsak Noémi néninek, de kedves férjének és gyermekeinek írom ezt a néhány sort.

Ha megsegít az Úristen, szabad emberek leszünk, visszagondolva bajtársaimra, Noémi néni egyénisége mint szent kristályos mécses világít s tűnik ki a többiek közül. Ez a mécses világította be a mi sötét, szomorú utunkat, köszönöm ezt Noémi néninek s köszönöm az Istennek is, hogy a mi kis foltos csapatunkhoz vezérelte. Így könnyebb volt elviselnünk mindnyájunknak ezeket a szeretteinktől távoltöltött napokat.

Ne feledkezzünk el egymásról.

Klein Oli és Lili

mamája

Berta

Sömmerda, 1945. III. 25.

10

Hálásan köszönöm, hogy kinyújtotta felém kezét — melyet I. vezet — hogy megvilágítsa és átsegítsen ezen a nehéz göröngyös úton, amelyen együtt járunk. — Adja meg mielőbb a jó I., hogy a szikra, melyet Magába oltott igazi helyén szerettei körében tiszta fényével tovább lángoljon.

Igaz szívvel kívánja ezt tisztelő hive Blankenberg Hedda.

Sömmerda, 1945. II. 9. Ungár Eszter

11

Elszoruló szívvel veszem kezembe ezt a kis emlékkönyvet arra a boldog gondolatra, hogy valaha ezekről a borzalmas napokról mint elmúlt eseményekről beszélhetünk. Adja a jó Isten kedves Noémi, hogy visszaemlékezésül csak ez a kis könyvecske legyen, mint egyetlen kedves emlék és mi is olykor hallgathassuk szerettei körében kedves elbeszéléseit. Szerető hive Dommer Éva

1945. II. 14.

12

A szomorúságok és borzalmak kilencedik hónapjában, elszakítva mindenkitől, akik nekem az életet jelentették; testileg-lelkileg összetörve csak a költő szavait idézhetem, hogy: „La seul bien qui me seste an monde, est d'arvis quel quefri plenser” - De azért Noémi, ugye higyjük, hogy másképpen is lesz?

Bajtársad: Jakobovics (Jak) Sándor Beregszászból

Sömmerda, 1945. II. 13.

13

Sömmerda, 1945. II.

A mai szabad napot a Te szép verseid, szép gondolataid tették széppé nekem. 10 keserves hónap után újra kultúrát szippanthattam magamba.

Elgondolkozom, hogy Te ki otthon Szeretteid gondoskodása és kényeztetése mellett is törékeny, beteges kis virágszál voltál itt a nyomorúságban testileg megerősödve, törhetetlen hittel, erős lélekkel, bátran viseled a láger élet borzalmait. Ismét egy jel: az isteni csodák nem haltak ki.

Bővebben otthon fogjuk megbeszélgetni a dolgokat, addig is nagy szeretettel: Má dai Gizi (?)

14

Munkácsinak születettél,
Ezt el ne felejtse!
E név Tégedet,

Oly sokra kötelez!
 A szenvedés ne okozzon fájdalmat Neked
 Csak növelje nagyobbra tehetségedet
 Szomorú rabságom egyetlen öröme
 Hogy Munkácsi Noémit
 Megismertem - végre.
 Igaz barátsággal
 Kalmár Irén

15

— Mökimi névfor dol, méóspausz jorim evjaun!! —

A szavak elhangzottak, a szobába beköltözött a Csend. Tavasz vasárnap délután volt, az ablakon besütött a nap és bearanyozta az imakönyv lapját. Tanár és tanítvány feje felemelkedett. Fölálltak, imádkoztak, a hittanóra végetért...

Mentem hazafelé s az úton egyre a zsolttár szavai jártak az eszemben: „Te felemeled a porból a szegényt” Tulajdonképpen nem fogtam fel a szavak értelmét, csak a zenéje tetszett. Míg haza nem értem egyre mondogattam: „Te felemeled a porból a szegényt”

Körülbelül egy éve, hogy ez az eset történt: Nagyon, nagyon megváltozott az életem azóta. Nem hittanórákra járok, hanem fegyvergyárban dolgozom. Nem jóakaró tanárok bírálják munkámat, hanem gonosz ellenség. Szerető szülők és testvérek helyett közömbös idegenek vesznek körül, s meleg otthonom helyett rideg blokkot kaptam lakhelyül. Ócska, kopott kabátom, melyet takarónak használok, tanú rá, hogy mennyit sírok.

Szürke, borús az ég, de egyetlen napsugár mégis keresztültört valahogy a felhőkön. Beszökik az ablakon, megara nyoz egy darabkát a nagy szürkéségből. És nekem eszembe jut egy rég elfelejtett hittanóra, mikor Noémi néni azt tanította rám: „Az Isten felemeli a porból a szegényt” Ugye Istenem, bennünket is felemelsz?

Szeretettel Noémi néninek hálás tanítványa: Kreiner Hédi

16

Egy szomorú esztendő telt el nyomorúságban és bánatban, most arra kérem a Mindenhatót, hogy ezentúl adjon mindnyájunknak sok-sok boldog és örömteljes évet.

Szeretettel Pollák Sándorné Leitner Bözsi

Sömmerda, 1945. márc. 19.

17

Nem hiszem, hogy csak a ragyogó napfény költözteti belénk azt az érzést, hogy megszabadulunk a rabiga alól egész rövidesen, de érezzük ezt szívvel, lélekkel. - Mert olyan nép mint mi zsidók nem szabad, hogy elpusztuljunk dacára a sok szenvedésnek és megaláztatásoknak. Élni a hazának és élnünk kell!!! hogy elmesélhessük majd családunk szent körében, hogy bár sokat szenvedtünk, nélkülöztünk, ezt egymásért tettük s érdemes volt. Küzdve-küzdünk, bizva-bizva bízunk.

S hogy éreztük azt, hogy ünnepünk van, azt kizárólag Neked köszönjük. Noémi - szent szavaid amivel megemlékeztél a zsidók ünnepéről minden szívet és lelket fölmagasztosított... Amit nagyon köszönünk Neked mindnyájan! Adja Isten, hogy mielőbb élvezhessük a hön óhajtott szent békét a mieinkkel együtt, s adja meg a mindennapi kenyérünk.

Remélem, hogy találkozunk majd kint a szabad nekünk embereknek teremtett világban, s mint egy nagyon furcsa álomra fogunk visszaemlékezni erre a mostani életünkre erre az időre.

Szeretettel Bözse és Pitty

Sömmerda, 1945. III. 26.

címem: dr. Lishtenstein Sándorné Beregszász, Vitéz u. 9.

18

„A szeretet a nagy megismerés leánya” - írja Mereskovszkij a „Leonardo da Vinci”-ben.

Míg szép verseidet olvastam, mindig szerettelek volna közelebről látni, ismerni, megismerni.

Szomorú rabéletünk egyik emlékezetes stációján Gelsenbergben kerültem közelségedbe édes Noémim. Ott, ahol már minden külsőség lefoszlott rólunk, ahol már semmi decorum nem ékesített minket, ott ragyogott fel - számomra először szép, színes poéta lelked fényessége, gondolataid előkelősége, kivételes kultúrad, nagy tudásod, mindent megértő bölcsességed és mindaz, ami egy kivételes ember megnyilatkozása. - Emlékszel ottani beszélgetéseinkre Noémim? Ott ismertelek meg; azóta nagyon-nagyon szeretlek.

Adja Isten, hogy a sok, minket érdeklő problémáról tovább beszélgethessünk mielőbb, otthonomban, - otthonodban, felszabadultan, boldogan.

Meleg barátsággal Matilda

Sömmerda, 1945. IV. 1.

19

A rosszul világított, homályos blokkban, ahol e sorokat írom, lassan felelevenedik egy régi, évekkel ezelőtti kép: fényes, kivilágított terem, elegáns hölgyek és urak, gazdagon terített asztalok - a csáktornyai hitközség nagyterme, ahol először láttam meg Noémi néni. Félénken beszélgettem az általam hírből már régóta ismert, de először látott költőnővel. Mellétünk mosolyogva beszélgetett két úr: a kedves tisztelendő bácsi és az én édes, drága Apukám.

Nem hitték volna akkor, úgy-e, Noémi néni, hogy a Sors milyen keserű körülmények között hoz minket egymáshoz közel. Most is együtt vagyunk és beszélgetünk is néha - sajnós, csak nagyritkán - de hiányzik mellőlünk az a két férfi, aki számunkra mindent jelentett. Talán valahol ők is együtt vannak és szintén emlékeznek arra a délutánra. - Noémi néni... talán még fogunk egyszer fényes teremben, szép ruhában, újra együtt szeretteinkkel emlékezni erre a sok nyomorúságra és boldogan hálát adni Istennek, hogy ez már csak emlék. De akkor velünk kell hogy legyen még két személy, akiket úgy szeretnék megismerni: Sonja és Gabi. Adja a jóisten, hogy ez az álom valóra váljék...

Noémi néni! Épp ma egy éve, március 19-én tudtuk meg, hogy nem sokáig leszünk már otthonunkban és nemsokára nagy útnak vágunk neki, ettől a naptól kezdve búcsúztunk mindattól, ami szép és kedves volt.

És az útra felvettünk egy nehéz, fekete cipőt és most abban járjuk ezt a rögzös, nehéz utat, amit könnyebbnek képzeltünk el, mert azt hittük, hogy szeretteink kezét fogva járjuk majd végig. Sajnós, a sors másképp akarta - de mindegy: végig KELL járnunk a megpróbáltatás útját, Noémi néni, emelt fővel és rendületlen hittel abban, hogy a célnál várnak ránk szeretteink és akkor kezüket fogva, egy sima, ragyogó úton haladunk tovább - de földi úton, és - fehér cipőben...

Tisztelettel és sok szeretettel Schwarz Éva
Sömmerda, 1945. III. 19.

20

Szederkényi Anna mondja a Kőfalon túl című könyvében: Nincs ember ki ne vétkezne, s ha volna is olyan, az halálosan bűnös, béklyóba verte emberi gerjedelmeit, vakon süketen jár embertársai között, s nem ismeri a mások szenvedéseit, könnyeit. Mi Noémi drágám sajnós nagyon is megismertük a mások szenvedéseit, könnyeit; s ha volt is valaha vétünk már ezerszeresen megbűnhödtünk érte. Éppen ezért remélem és hiszem, hogy a tisztító tűzön keresztül esve a Mindenható rövidesen egy szebb, boldogabb, békésebb hazába vezet el bennünket. Addig is maradj közöttünk jó egészségben, erőben és kedvben.

Szeretettel Ney Irma
1945. III. 12.

21

Családjaink között a kapcsolat régi, őszinte és meleg. Szomorú rabságunkban ez a kapcsolat kettőnk között folytatódott és elmélyült. Mint legnagyobb ajándékot, azt kérem a Mindenhatótól: barátságunkat régi otthonunkban, nyugalomban, hozzátartozóink körében folytathassuk, s ez szálljon tovább gyermekeinkre oly igazul és őszintén, ahogy anyáink között indult.

Merő Bözsi
Sömmerda, 1945. ápr. 3.

22

A legnagyobb tanító az élet, de leckéit drágán fizetted meg.
Szeretettel B (ee?) rman Sándorné (u? sz. Schwarcz Edit)
Sömmerda, 1945. III. 18.

23

Reméljük, hogy szomorú rabságunk emléke elmúlik, de a mi barátságunk örökké fenn marad.
Szeretettel Miklós Mancsi
Útban hazafelé 1945. május 21.

24

Ne veszítsük el a reményt, hogy egyszer még szabadok és boldogok leszünk.
Szeretettel: Keppich Magda
Sömmerda, 1945. IV. 21.

25

Noémi néni drága, verseiből sok zsidó és Istenben való hitet merítettem. De most ahogy itt fekszem kissé betegen, jutott eszembe Herzl Tivadarnak az esküje amit a Bási cionista kongresszuson tett 1901-ben: (héber betűkkel írja)

„Ha elfelejtlek Jeruzsálem — száradjon le jobbam”

Noémi néni drága, vagy ez csak egy álom marad, hogy nekünk valamikor egy országunk lesz?

Én aki annyira hiszem, hogy igen szeretnék, majd Erezbe találkozni Noémi nénival és családjával, mert egyetlen célunk és utunk nekünk Erez Israel.

(héber aláírás)
Fried Zsuzsanna (Máramarossziget)
Sömmerda, 1945. III. 22.

26

Noémi drága, ha a jó isten haza segít és saját otthonomban seprűt veszek a kezembe, akkor Rád gondolok sok sok szeretettel.

Te is gondold rám és nehéz cseléd sorsunkra, amit együtt töltöttünk. Az Isten jó és remélem mindenért kárpótol. Sok szeretettel és azon reményben, hogy az életben még találkozunk
Weishorn Nelly (Beregszász)
1945. III. 22.

27

Noémi drága, verseid sok kellemes órát szereztek nekem és főleg ez a nagy Istenben való hit lelki megnyugvásul szolgált sokaknak. Mindig sok szeretettel gondolunk rád kedves Noémi.

Markovics Erzs (Beregszász)

1945. III. 22.

28

Önarckép

Szegény, elhagyott gyermek vagyok
Velem nem törődnek a nagyok.
Egyedül osztom be adagom,
Egyedül mosok, magam varrok.

Hozzám nincs senkinek jó szava,
Engem nem vigasztalnak soha,
És ha beteg vagyok és sírok
Senki nem könyörül meg rajtam.

De hiszen nekik van igazuk,
Elég a saját gondjuk, bajuk.
Miért törődjenek másokkal,
Mikor Isten mindenkivel van.

De mért több egyik, mint a másik
Egyik mért éhezik és fázik,
A másik gőgös és jóllakik,
De bajtársán soha nem segít.

És miért van az én Istenem,
Hogy egyik robotol, másik nem,
hogy vannak még boldog emberek,
S vannak olyanok, kik szenvednek.

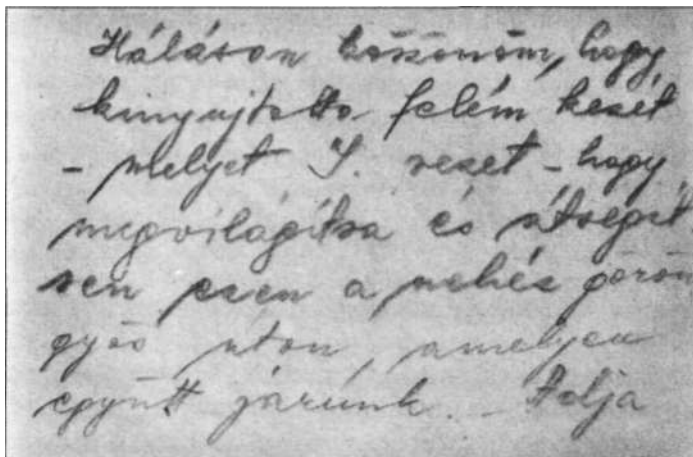
Istenem ugye megmutatod,
hogy nem lehet mostoha a Sors,
hogy egyszer már ránk is letekintsz,
minket szenvedőket megsegítsz.

Szeretettel és sok tisztelettel régi tanítványa Wéber Zsuzsi. 1945. IV. 2.

29

Kívánom, hogy nemsokára szerető családi körben olvassgassa e kis könyvecskét és gondoljon ránk is. Szeretettel Vas Sándorné és Éva

1945. április

Bár nem nagy-társa, csak
 beteg-társa voltam, megtisz-
 telő kezeinek öccimmel teszek
 elégét és én is irok egy kis su-
 lók-revet.

Kívánok én Neked
 Mindig jobb világot,
 Szép-jóvilág
 Minden titkos álmod.

Réssa vidgorsón
 Lere, járó ar uton
 Is lépteid nyomán
 Halmat gyöngy hulljon.
 Csak naposvár e jón,
 Sokas ridog tél
 Is eugem, Noémi
 Is sokas felszól.

Karp Klekita

Kridókoihór 1945 VIII/5

Isteneim, bennünket is fel-
 emelöz?

Szereketel Noémi néni
 halás tanítványa:

Kreiner Jé

AMIT MÉG TUDNUNK KELL

Sömmerda

Ma 22.000 lakosú, mezőgazdasági jellegű német város. Első írásos említése egy 918-beli oklevélből való. Schwarzburg grófjai birtokolták, akik 1342-ben zálogosították el Erfurtnak. 1802-ben Erfurttal együtt Poroszországhoz csatolták. A város számára az ipari fejlődés hozta meg a fellendülés lehetőségét. Gépgyár létesült Sömmerdában, amely főként a fegyverkezés céljait szolgálta. A fasiszták is fegyvergyártásra használták fel. Napjainkban Sömmerdában különféle, világszerte ismert, korszerű irodagépeket készítenek.

Az emlékkönyv

Borítója: kemény papírból hajlított.

Lapjait pamut-sodralék fűzi össze.

Címdoldalának grafikája: kézírás és színes szabadkézi szélmintasor.

Lapjai ún. féltiszta-papírok. A tábor kitöltetlen formanyomtatványainak üres oldalai

Szerzők: beregszászi, máramarosszigeti és nagykanizsai zsidó asszonyok és lányok, többségében Noémi néni volt nagykanizsai növendékei.

A bejegyzések időpontja: 1944. december 24. - 1945. augusztus 5.

A bejegyzések helye: Sömmerda, hazafelé, Zsidó Kórház

Tulajdonosa: Zefat, Múzeum (Israel)

Munkácsi Noémi

Budapesten született 1903. augusztus 1-jén... Tanulmányokat a budapesti egyetemen, az Izraelita Tanítóképző Intézetben folytatott, középiskolai vallásoktató szakon. A diploma megszerzése után egy ideig a Pesti Izraelita Hitközségnél működött, majd dr. Winkler Ernő nagykanizsai rabbi feleségeként Nagykanizsára költözött. A hitoktatás mellett aktívan részt vett a Nagykanizsai Izraelita Jótékony Nőegylet munkájában: 1926 és 1933 között a vezetőség tagjaként a kulturális rendezvények szervezője volt, 1933 és 1940 között, a zsidó sors válságának éve alatt, mint alelnök, a nőegylet fenntartása érdekében elsősorban új gazdasági források feltárásán, 1940-től mint elnök a karitatív tevékenység kiszélesítésén - a helybeli szegények támogatásával, a zsidótörvények áldozatainak felkarolásával, a hadbavonult munkaszolgálatosok felruházásával és hozzátartozóik segélyezésével - fáradozott, nagyszerű eredménnyel. 1944-től a sömmerdai fegyvergyár munkaszolgálatosa. 1951-től Izraelben élt, ahol szociális nevelőmunkát folytatott. Költeményei Magyarországon az Egyenlőség-ben, a Múlt és Jövő című folyóiratban, Izraelben az Új Kelet-ben, a Psejfasz-ban és a Tízéves Izrael-ben jelentek meg.

Önálló kötetei közül a következők ismertek: Beszélgetések Istennel (Bp., 1942.), 100 éves nőegyletünk. Történelmi visszapillantás a nagykanizsai Izraelita Jótékony Nőegylet munkájára, Nagykanizsa, 1943., Egy nagy magyar nyelvész, Munkácsi Bernát élete, h.n. 1943., A nagykanizsai gettó története, Hatikva, Buenos Aires, 1950.

A 100 éves nőegyletünk című munkája zárósoraiként a hazáról és a vallásról Vászonyi Vilmos és Esaiás könyvének szavaival így vallott:

„Könnyű a hazát szeretni akkor, amikor a haza dicsőséget, boldogságot ad annak, aki szereti. De a hazát szeretni kell akkor is - ha tőlünk szeretetétől elfordulni látszik. A haza nem egy perc, nem egy óra, nem is az esztendőnek foglalatja: a haza az örökkévalóság - és mi az örökkévaló hazát szeretjük, az örökkévaló hazát imádjuk és ahhoz soha hűtlenek nem leszünk! (Vászonyi Vilmos)

„Ha megszeged a kenyered az éhezőnek
A ruhátlant betakarod,
És véredtől el nem húzódol
... Akkor könyörögsz és Isten felel,
Fohászkodol hozzá és ő szól: Itt vagyok!”
(Ésaiás könyve 58.)

Munkácsi Noémi 1966-ban húnyt el Jeruzsálemben.

(H.K.)